

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Public opinion without opinions? Item nonresponse and (the absence of) substantive opinions in public opinion surveys

Maat, J. van de

Citation

Maat, J. van de. (2019, September 17). *Public opinion without opinions? Item nonresponse and (the absence of) substantive opinions in public opinion surveys*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/76853>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/76853>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

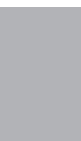
The following handle holds various files of this Leiden University dissertation:
<http://hdl.handle.net/1887/76853>

Author: Maat, J. van de

Title: Public opinion without opinions? Item nonresponse and (the absence of) substantive opinions in public opinion surveys

Issue Date: 2019-09-17

Dutch Summary

Publieke opinie zonder opinies? Item nonrespons en (de afwezigheid van) inhoudelijke meningen in surveys

Dit onderzoek gaat over zogeheten item nonrespons en niet-inhoudelijke antwoorden bij survey- of vragenlijstonderzoek. Item nonrespons houdt, kort gezegd, in dat een deelnemer aan of respondent bij een survey specifieke vragen (of 'items') niet heeft beantwoord. Als gevolg hiervan ontbreken inhoudelijke antwoorden op afzonderlijke vragen, waarbij het veelal om gesloten vragen gaat waarbij de respondent een beperkt aantal antwoordmogelijkheden krijgt aangeboden. Die ontbrekende antwoorden als gevolg van item nonrespons zijn van belang en onderzoek naar dergelijke ontbrekende inhoudelijke antwoorden is belangrijk, en wel om twee redenen. Allereerst vormt een hoge mate van item nonrespons een bedreiging van de geldigheid of validiteit van de resultaten en voor de mate waarin de bevindingen van steekproef naar populatie gegeneraliseerd kunnen worden, aangezien a) minder data beschikbaar zijn, waardoor (statistische) analyses beperkingen ondervinden; en b) item nonrespons allicht niet willekeurig 'verdeeld' is, in welk geval resultaten mogelijk niet valide zijn of een vertekening bevatten. Ten tweede verschaffen niet-inhoudelijke antwoorden waardevolle informatie over welk deel van de populatie of het publiek bepaalde vragen in een survey niet kan of wil beantwoorden.

De meeste studies met betrekking tot dit onderwerp leggen de nadruk op het effect van niet-inhoudelijke antwoordcategorieën op item nonrespons en bezien hoeveel niet-inhoudelijke antwoorden worden geregistreerd (bijv. Bishop, 2005; Bradburn, Sudman & Wansink, 2004; Schuman & Presser, 1996). Daarnaast is er onderzoek naar en literatuur over de vraag of de ontbrekende data, oftewel item nonrespons of niet-inhoudelijke antwoorden, al dan niet willekeurig verdeeld zijn (Tourangeau et al., 2013; De Leeuw et al., 2003). Wat grotendeels ontbreekt, is nadrukkelijke, gerichte aandacht voor het beeld van de publieke opinie dat uiteindelijk uit de survey ontstaat of wordt ontwikkeld. Hoe ziet dat beeld eruit als de niet-inhoudelijke antwoorden op uiteenlopende manieren worden geregistreerd? Hebben verschillende manieren om item nonrespons te faciliteren en registreren uiteenlopende gevolgen voor het resulterende beeld van de publieke opinie?

De centrale onderzoeksvraag van deze studie is: *hoe beïnvloedt het vraagontwerp van niet-inhoudelijke antwoordcategorieën de uitkomsten van een survey?* De nadruk ligt in het bijzonder op het gebruik van de 'weet niet' antwoordcategorie, de zogeheten filtervraag en de vervolgvraag. Zowel de niet-inhoudelijke antwoorden als de verdeling van de verkregen meningen, oftewel de inhoudelijke resultaten, worden bestudeerd als betekenisvolle uitkomsten. Het doel van het voorliggende onderzoek is te kijken of de

verschillende manieren waarop niet-inhoudelijke antwoorden geregistreerd kunnen worden, invloed hebben op de resultaten voor specifieke antwoordcategorieën.

Om de invloed van niet-inhoudelijke antwoordcategorieën te onderzoeken, zijn drie originele survey-experimenten uitgevoerd op basis van drie Nederlandse internetopiniepanels: de 'weet niet' optie bij het LISS Panel, de filtervraag bij het EenVandaag Opiniepanel, en de vervolgvraag bij het internetpanel van Team Vier. Door een *between-subjects-design* toe te passen en de respondenten gerandomiseerd of willekeurig aan de verschillende varianten van de vragenlijst toe te wijzen, werd de interne validiteit van de bevindingen gewaarborgd. De varianten verschilden per experiment slechts in de manier(en) waarop de niet-inhoudelijke antwoordcategorie werd(en) aangeboden. Hierbij moet overigens worden aangetekend dat de zogeheten externe validiteit van de twee *convenience samples* of gemakssteekproeven – het EenVandaag Opiniepanel en het internetpanel van Team Vier – enigszins beperkt is: omdat de steekproef niet aselekt is getrokken, is generalisatie naar de populatie problematisch. Voor deze studie is dit probleem echter van ondergeschikt belang. Ten eerste is het uitvoeren van een survey met een internetpanel dagelijkse praktijk en zijn is de werkwijze en zijn de uitkomsten van de experimenten dan ook in die zin 'typisch' voor de momenteel dominante aanpak van opinieonderzoek. Ten tweede is het primaire doel van deze studie het bereiken van een hoge mate van interne validiteit en hiertoe zijn (survey-)experimenten bij uitstek geschikt.

Welk(e) effect(en) hebben niet-inhoudelijke antwoordcategorieën op item nonrespons? Vier mogelijkheden van deze niet-inhoudelijke antwoordcategorieën zijn verkend: geen niet-inhoudelijke antwoordcategorie (ook wel *forced choice* genoemd), de impliciete (weet niet) optie waarbij vragen kunnen worden overgeslagen, de expliciete weet niet optie (zowel enkelvoudig als antwoordcategorie als 'dubbel expliciet' met eveneens een verwijzing naar de weet niet optie in de vraag) en de filtervraag (in een zwakke en sterke formulering). Deze mogelijkheden werden onafhankelijk van elkaar gezien, of in een combinatie van een filtervraag gevolgd door een inhoudelijke meningsvraag plus weet niet optie. De belangrijkste verwachting was dat hoe explicieter een niet-inhoudelijke antwoordcategorie werd gepresenteerd, des te meer item nonrespons zich zou manifesteren. Deze verwachting wordt krachtig ondersteund door de data: de expliciete weet niet optie resulteert in meer item nonrespons dan de impliciete weet niet optie en de filtervraag resulteert in meer item nonrespons dan de expliciete weet niet optie in althans één van de toepassingen van de filtervraag. Het aanbieden van een niet-inhoudelijke antwoordcategorie moedigt respondenten kennelijk aan om daadwerkelijk een niet-inhoudelijk antwoord te geven, en het voorafgaan van een filtervraag aan een

(inhoudelijke) meningsvraag heeft een sterker effect dan een weet niet optie. De omvang van dit effect hangt overigens enigszins samen met het specifieke panel waarmee de data verzameld zijn en met het betreffende experiment; de filtervraag had niet het sterkste effect op item nonrespons in alle experimenten. De filtervraag resulteerde in ongeveer 5 à 6 procent (EenVandaag Opiniepanel) of ongeveer 18 procent item nonrespons (Team Vier internetpanel), wat aanzienlijk en opmerkelijk lager was dan eerdere bevindingen deden vermoeden (Bishop, 2005; Bishop *et al.*, 1983; Eckman *et al.*, 2014; Schuman & Presser, 1979). Niettemin hadden zowel de mate van explicietheid als het type niet-inhoudelijke antwoordcategorieën duidelijk invloed op het relatieve aantal niet-inhoudelijke antwoorden.

Een tweede belangrijke vraag was of en zo ja hoe de inhoudelijke verdeling van meningen eventueel verandert door het vraagontwerp, in het bijzonder door de beschikbare niet-inhoudelijke antwoordcategorie. Een hogere mate van item nonrespons biedt weliswaar in beginsel meer mogelijkheden voor het optreden van vertekening, maar of daadwerkelijk een dergelijke vertekening plaatsvindt, is mede afhankelijk van de vraag of de antwoorden of data willekeurig (*at random*) ontbreken of niet. Het resulterende beeld van de publieke opinie, opgevat als aggregatie van individuele opinies, bleek echter nauwelijks beïnvloed te worden door dit aspect van het vraagontwerp. De uitkomsten waren robuust en impliceren een *at random* ontbreken van inhoudelijke antwoorden en geven, op enkele uitzonderingen na, geen aanleiding tot zorgen over of en hoe respondenten kunnen aangeven dat zij geen mening hebben of willen geven, in ieder geval niet voor een indruk van wat 'het publiek' wil en vindt. Het aanbieden van niet-inhoudelijke antwoordcategorieën is allicht te prefereren om vast te stellen welk deel van het publiek een mening heeft en geeft, maar voor een valide indruk van de publieke opinie of van welk beleid(svoorstel) de voorkeur krijgt in de samenleving maakt het - verrassend - geen substantieel verschil of een niet-inhoudelijke antwoordcategorie wordt aangeboden of niet. Kort samengevat: het effect van het aanbieden van een niet-inhoudelijke antwoordcategorie is dat (de mate van) item nonrespons *wel* verandert, maar *niet* het daaruit voorkomende beeld van de publieke opinie in termen van absolute of relatieve meerderheden onder de relevante populatie.

De verwachting was dat het effect van een niet-inhoudelijke antwoordcategorie zou variëren voor inhoudelijk verschillende onderwerpen, waarbij meer specifiek verwacht werd dat onderwerpen die gerelateerd zijn aan een belangrijke onderliggende politieke scheidslijn in minder item nonrespons zouden uitmonden en onderwerpen die te maken hebben met het voor een groot publiek 'lastige' buitenlands beleid in meer item nonrespons. De resultaten waren echter niet

eenduidig: beide verwachtingen werden in twee van de drie experimenten ondersteund. Meer onderzoek is nodig om nader te kunnen differentiëren naar inhoud.

Het derde belangwekkende element dat in deze studie werd onderzocht is de vervolgvraag. In de hier onderzochte vervolgvraag werd respondenten gevraagd hoe erg zij het zouden vinden als hun mening, dat wil zeggen de opvatting die zij in antwoord op de voorafgaande vraag hebben geuit, niet vervolgens in beleid zou worden omgezet. Met behulp van deze vraag kan een onderscheid tussen meer 'permissieve' en 'directieve' meningen worden aangebracht. Permissieve meningen, oftewel opvattingen van mensen die het niet erg zouden vinden als geen beleidsmatig vervolg aan hun mening wordt gegeven, kunnen, evenals item nonrespons, niet of althans relatief moeilijk worden gezien als richtinggevende input voor bijvoorbeeld beleidsmakers en politici. In die zin kunnen permissieve meningen beschouwd worden als niet-inhoudelijke antwoorden: een deel van het publiek maakt het niet uit welk beleid wordt nagestreefd, zelfs al hebben zij een bepaalde mening (gegeven) ten aanzien van het betreffende 'dossier'. Ongeveer twee derde van de respondenten uitte een directieve mening, wat meer was dan verwacht (met name op basis van Moore, 2008). Verder werd de verwachting dat onderwerpen die gerelateerd konden worden aan een belangrijke politieke dimensie in meer directieve meningen zouden uitmonden en dat onderwerpen gerelateerd aan buitenlands beleid in relatief minder directieve meningen zouden uitmonden, empirisch ondersteund.

Effecten van niet-inhoudelijke antwoordcategorieën op de uitkomsten van een survey vormden de kern van deze studie. Daarnaast werd een aantal andere methodologische vragen geadresseerd. Vragen met meer inhoudelijke antwoordcategorieën resulteerden in minder item nonrespons en bij varianten zonder niet-inhoudelijke antwoordcategorie, of met een minder expliciete optie, gebruikten respondenten de zogenoemde middencategorie van een antwoordschaal relatief vaak. Deze bevindingen zijn echter onder enig voorbehoud, omdat zij niet de kern van het hier gepresenteerde onderzoek betreffen; meer systematische en uitgebreide analyses zijn nodig.

Bogart (1972) had gelijk dat de vraag *wat* mensen vinden van onderwerpen in zekere zin secundair en ondergeschikt is aan de vraag *of* zij er iets van vinden en erover nadenken. Dit wordt weergegeven door de niet-inhoudelijke antwoordcategorieën, die in deze studie op basis van eigen origineel onderzoek dan ook de aandacht kregen die zij verdienen.